

SURSELE DE INFORMARE CA TEMELIE DE REZISTENȚĂ A BIBLIOTECII

Vera OSOIANU,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova

Rezumat: *Articolul prezintă o analiză a resurselor informaționale disponibile în bibliotecile din Republica Moldova, din punct de vedere cantitativ, dar mai ales calitativ. Autorul abordează, de asemenea, și marca bibliotecii, încercând să explice de ce biblioteca este în continuare identificată cu cartea, în pofida investițiilor enorme care s-au făcut în ultimii ani în informatizare. Situația resurselor informaționale și dinamica acestora este prezentată în raport cu cadrul de reglementare în vigoare și forurile de profil internaționale.*

Cuvinte-cheie: *resurse informaționale, marca bibliotecii, dezvoltarea colecțiilor.*

Abstract: *The article analyzes the information resources available in the libraries of the Republic of Moldova, from a quantitative, and, especially, a qualitative point of view. The author also approaches to the brand of the library, trying to explain why the library is to identify with the book, despite the huge investments in computerization, made in the last years. The author presents the status of the information resources and their dynamics in relation to the legal and regulatory framework and the international profile forums.*

Keywords: *information resources, library brand, collections development.*

Ultimii ani și chiar ultimele decenii au însemnat pentru domeniul biblioteconomie și știința informării o luptă continuă pentru supraviețuire. Biblioteca și bibliotecarul se află într-o permanentă căutare a identității. În încercarea de a ajusta activitatea bibliotecii exigențelor utilizatorilor, tehnologiilor în continuă dezvoltare și a asigura imaginea pozitivă a acesteia în comunitate, bibliotecarii s-au antrenat într-o goană dură după servicii sau activități de senzație. Însăși Federația Internațională a Asociațiilor de Bibliotecari și Biblioteci (IFLA) solicita, la un moment dat, bibliotecarilor să inițieze servicii despre care utilizatorii nici n-au visat că pot

fi oferite de o bibliotecă. În același timp, foarte mulți profesioniști se întreabă dacă nu se deviază prea mult de la esența bibliotecii – proliferarea cunoașterii, transformarea informației în cunoaștere, promovarea lecturii ca bază pentru cunoaștere. Într-o Societate a Cunoașterii, această constantă a bibliotecii este de mare importanță. O altă întrebare care apare destul de frecvent în literatura de specialitate este dacă instrumentele noi specifice lumii moderne, precum instrumentele de tăiat cu laser și altele asemenea pot salva biblioteca. Liderii și formatorii de opinii din domeniul biblioteconomie și știința informării sunt foarte confuzi în privința viitorului bibliotecii,

de aici și căutările care par fără sfârșit. Cert este faptul că lupta continuă, problemele se multiplică și nu se rezumă doar la lichidări de structuri, reduceri de personal, reducerea orelor de funcționare, înlocuirea bibliotecarilor plătiți din buget cu voluntari etc.

Biblioteca este un serviciu public pe care autoritățile sunt datoare să-l ofere comunității. Aceasta este responsabilitatea decidenților pe segmentul cultură, cunoaștere și instruire, care constituie baza dezvoltării. Accesul la informație este un drept fundamental al omului, care trebuie respectat necondiționat. Prin însăși esența sa, biblioteca este un garant al protecției sociale în cultură. Niciun guvern nu trebuie să fie indiferent de faptul că cetățenii citesc sau nu și ce anume aceștia citesc.

Ca să poată activa eficient, biblioteca are nevoie de spații adecvate, resurse informaționale, documentare, tehnologice, personal bine pregătit pentru a oferi servicii necesare populației din aria de servire.

Deși în ultimii ani serviciile bibliotecii au evoluat și s-au extins mult după cadrul tradițional și bibliotecarii dezvoltă o gamă largă de servicii nontradiționale, promovarea cărții și a lecturii rămâne nucleul și axa care ține pe verticală instituția bibliotecară. Acționând în conformitate cu acestea, bibliotecarii nu au cum să dea greș. Cartea bună niciodată nu va fi prea multă.

Cu toate investițiile masive pe segmentul informatizare, studiile realizate în ultimii ani de către prestigioase agenții de cercetare în domeniu demonstrează că marca bibliotecii rămâne a fi cartea. Nu este de mirare, pentru că marca se constituie în timp și cu cât mai puternică este marca, cu atât mai grea este înlocuirea ei.

Cu o istorie de milenii, marca bibliotecii va rămâne mereu cartea. Nu există o concurență serioasă, cel puțin la moment. Deci, biblioteca înseamnă, în primul rând și mai întâi de toate, informație, carte, lectură și tot ce vine în ajutor cunoașterii. Toate celelalte servicii și activități, oricât de multe și diverse ar fi, nu trebuie să afecteze această temelie pe care se ține (încă!?) tot acest mecanism complex – biblioteca. Sigur, aici este loc de discuții în contradictoriu, fiecare părere având dreptul la existență, dar atunci

când vom încerca să demonstrăm impactul bibliotecii, vom alege indicatori puternici. Nimeni nu va demonstra valoarea bibliotecii prin numărul de articole sportive sau unelte agricole împrumutate. Proiectele, serviciile, activitățile nontradiționale apar la un moment anume, dictate poate de niște necesități, unele prind rădăcini, altele mor din față. Vorba bine cunoscută: „Ce e val ca valul trece”. Mai este și problema posibilităților deloc de neglijat.

În ultimii ani se vorbește mult despre criza lecturii. Printre motive este vehiculată orientarea spre alte modalități de informare și transformare a informației în cunoaștere, dar și disponibilitatea tot mai mare a tehnologiilor de informare și comunicare. Cert este că nu toată lumea este de acord cu faptul că lectura e mai puțin importantă acum decât era cu ani în urmă. Cel mai elocvent argument în acest sens este Biblioteca Centrală Oodi, Helsinki – un edificiu care a costat Guvernul Finlandei și Primăria orașului Helsinki 89 de milioane de euro. La inaugurarea din 5 decembrie 2018, sala de lectură a bibliotecii era dotată cu 100 000 de exemplare de publicații. După doar două săptămâni, rafturile sălii de lectură au rămas aproape goale, locuitorii împrumutând peste 66 de mii de volume.

Un alt exemplu ar fi biblioteca Bookster, București. Acest experiment a fost în vizorul nostru și acum câțiva ani. Revista *Forbes.ro* publica la 30 ianuarie 2019 un articol despre rezultatele activității bibliotecii Bookster în anul 2018: „Biblioteca oferă celor 60 000 de abonați acces la peste 80 000 de cărți, articole, studii de caz și materiale video din domenii diferite, de la dezvoltare personală și profesională la hobby-uri și beletristică. Serviciul de recomandare personalizată și livrare la birou este oferit exclusiv companiilor. Abonamentul la Bookster costă între 3 și 5 euro de persoană pe lună, în funcție de numărul total de angajați ai companiei”. În 2018 au fost împrumutate 2 milioane de cărți. În medie, un angajat împrumută și citește peste 13 cărți și articole pe an. Foarte interesante sunt preferințele de lectură ale abonaților: „Astfel, cititorii din industria IT sunt atrași de lecturi fan-

tastice și istorie: *Origini* de Dan Brown și *Sapiens: scurtă istorie a omenirii* de Yuval Noah Harari se află printre primele opțiuni ale programatorilor. Angajații din Banking, Telecom și FMCG rămân însă fideli ficțiunii, iar *Oamenii fericiți citesc și beau cafea* de Agnes Martin-Lugand este prima lor alegere”.

Aglomerarea din librăriile rețelei „Cartier” în zilele când se anunță reduceri sau în *Noaptea cărților deschise* cu reduceri de aproximativ 15% din preț vine să combată faptul că afirmațiile că se citește mai puțin pot fi interpretate diferit. Librarii susțin că, imediat ce sunt anunțate reduceri, oamenii încep să rezerve cărțile pe care doresc să le cumpere. În baza acestor exemple putem concluziona că oamenii citesc. Iar pentru lectură au nevoie de cărți de calitate. Or, într-o bibliotecă proaspăt inaugurată (Helsinki), publicațiile nou achiziționate puteau fi doar cele mai actuale și necesare cititorului din localitate.

Întreaga istorie a bibliotecii se ține pe folosirea în comun a ideilor și a resurselor. Un membru al comunității din raza de servire a unei biblioteci, indiferent de statut social și potențial financiar, nu poate să-și permită procurarea tuturor cărților de care are nevoie pentru dezvoltare profesională, personală sau generală. O comunitate, prin consolidarea eforturilor comune, poate găsi o soluție. Salvarea poate veni din partea bibliotecilor, însă doar în cazul dotării corespunzătoare a acestora.

Să vedem care este calitatea publicațiilor deținute de bibliotecile publice de pe teritoriul Republicii Moldova. Conform datelor statistice de la 01.01.2019, fondurile bibliotecilor constituie 86 772 325 de exemplare. O cifră impunătoare ca număr, nu însă ca și calitate. Nu vom opera cu această cifră, pentru că ea reflectă situația din toate tipurile de biblioteci publice, inclusiv școlare, universitare, specializate etc. Un tablou real ni-l pot oferi bibliotecile publice teritoriale, care au menirea să servească publicul larg.

Potrivit statisticilor anului 2018, numărul achizițiilor bibliotecilor publice teritoriale pe cap de locuitor a constituit 0,072, sau 72 de cărți la o mie de locuitori, pe când recomandările organizațiilor de profil, pre-

cum IFLA/UNESCO spun că acesta trebuie să fie 0.25 cărți pe cap de locuitor, sau 250 de cărți la o mie de locuitori.

De menționat că în ultimii cinci ani, numărul achizițiilor a fost în continuă descreștere: de la 210,3 mii în 2014 la 152,0 mii în 2018. Respectiv în descreștere este și fondul total de publicații din bibliotecile publice: de la 16 788,5 în 2014 la 16 015,4 în 2018.

O altă problemă la fel de serioasă este calitatea publicațiilor din dotarea bibliotecilor. Colecțiile existente în bibliotecile publice sunt extrem de învechite. Rata medie de înnoire a colecțiilor de 83 de ani (2019) (în timp ce recomandările IFLA/UNESCO sunt de 7-10 ani) este mărturie grăitoare a unei colecții învechite fizic și moral.

Încă o problemă pentru bibliotecile noastre este ponderea mică a literaturii editate în limba română și în special cu grafie latină. Conform datelor pentru anul 2018, bibliotecile publice teritoriale dețin în total 16 015 417 unități de păstrare, inclusiv 7 960 497 de exemplare, sau 49,7%, în limba română cu grafie latină și chirilică. Ponderea publicațiilor cu grafie latină constituie 65,4% din totalul publicațiilor în limba română.

Dinamica este diferită, pentru că în anul 2016, bibliotecile publice teritoriale dețineau în total 16 333 300 de unități de păstrare, inclusiv 8 090 200 de exemplare, sau 49,5%, în limba română cu grafie latină și chirilică. Ponderea publicațiilor cu grafie latină constituia 62,4% din totalul publicațiilor în limba română. Mărirea unor cifre este dictată de scăderea altora, iar interpretarea nu poate fi univocă.

Există suficiente semne că interesul pentru carte și lectură nu s-a consumat. Dar cartea devine din ce în ce mai mult un lux. Un moment care trebuie discutat la diverse niveluri de responsabilitate este faptul că publicațiile sunt foarte scumpe, cel puțin pentru realitatea noastră, iar oamenii nu pot cumpăra cărți scumpe.

Conform unor calcule realizate de secția Dezvoltarea colecțiilor, BNRM, prețul mediu al unei cărți crește continuu. Dacă în anul 2014 era de 162 de lei, în anul 2015 a constituit 193 de lei, iar în anul 2018 era deja de 269 de lei. Câți dintre concetățenii

noștri își pot permite asemenea cheltuieli? Poate anume costul cărților este explicația faptului că, potrivit ultimului Barometru al Opiniei Publice (2019, februarie), zilnic:

citesc ziare 5% de respondenți,
ascultă radioul 25%,
privesc televizorul 74%,
citesc cărți 6%.

În același timp, internetul este utilizat zilnic de 52% de respondenți.

Politica prețurilor trebuie schimbată, dacă vrem ca publicațiile să ajungă la cât mai mulți cetățeni. În Germania, de exemplu, prețul cărții îl stabilește editura și acesta nu poate fi majorat. Susținerea editării cărților de către stat este o practică cunoscută în mai multe țări. Există această practică și în Republica Moldova. În anul 2019, în Programul pentru editarea cărții naționale au fost editate 80 de titluri în 24 000 de exemplare. Însă cele aproximativ 5 milioane de lei (2019) destinați acestui program este o sumă prea mică pentru a acoperi necesitățile de actualizare a colecțiilor.

Formula de calcul pentru achiziția de publicații practică în bibliotecile lumii este următoarea: numărul total al populației țintă se înmulțește cu 0,25 (Recomandarea IFLA/UNESCO) și se înmulțește cu prețul mediu al unei cărți. Conform acestei formule ($2\,998\,235 \times 0,25 \times 231 = 173\,148\,075,25$), Republica Moldova are nevoie de peste 173 de milioane de lei pentru a actualiza colecțiile bibliotecilor publice teritoriale și a le ține la standardele internaționale.

Un punct de pornire pentru rezolvarea problemelor de pe segmentul colecții trebuie să fie *Legea cu privire la biblioteci*, 2017. Printre noutățile *Legii* un loc aparte ocupă punctul 3 al *articolului 40. BUGETUL bibliotecilor publice din capitolul VII. Finanțarea bibliotecilor publice*, care prevede ca administrația publică să aloce anual mijloace bibliotecilor publice teritoriale pentru procurarea a minimum 50 de titluri de documente la 1 000 de locuitori. Nu este mult, dacă luăm în considerare că IFLA/UNESCO recomandă de cinci ori mai mult. Dar este un punct de pornire dacă invocăm faptul că în ultimii ani multe primării, consilii raionale aproape că nu alocă finanțe pentru achiziția de publicații.

O altă noutate absolută a *Legii cu privire la biblioteci*, 2017, este punctul 5 al articolului menționat mai sus, care stipulează că în bugetele bibliotecilor publice se prevăd sume destinate pentru achiziții de documente în limbile minorităților naționale în vederea satisfacerii necesităților tuturor membrilor comunității pe care o deservește biblioteca respectivă. La stabilirea mărimii colecțiilor pentru minoritățile naționale trebuie luate în considerare recomandările internaționale potrivit cărora la 500 de locuitori sunt recomandate 100 de volume, iar pentru un număr mai mare de 2 000 de locuitori – un volum la 10 locuitori. Aceste cifre, ajustate situației bibliotecilor concrete, trebuie luate ca bază pentru elaborarea politicilor de achiziții și dezvoltare a colecțiilor și negocierea bugetelor necesare.

Potrivit lui Y. N. Harari, renumitul autor al lucrărilor „Sapiens. Scurtă istorie a omenirii”, „21 de lecții pentru secolul XXI” și „Homo Deus. Scurtă istorie a viitorului”, astăzi, principala sursă de avere este cunoașterea. Dacă, potrivit viziunii tradiționale asupra lumii, există două tipuri de resurse – materiile prime și energia –, potrivit viziunii moderne, la acestea două se alătură cunoașterea. Care este rolul bibliotecii în promovarea cunoașterii e un lucru bine cunoscut. Aici este loc de implicare și de afirmare... și de aici poate să vină salvarea bibliotecilor.

Manifestul Bibliotecii Europene, elaborat de organizații puternice de profil precum IFLA, EBLIDA, LIBER, SPARC Europe, reafirmă rolul bibliotecilor de „locuri esențiale de învățare și implicare civică, ferestre spre cultură și patrimoniu pentru toți, călăuze în cercetare și inovare”. Este accentuat, de asemenea, rolul bibliotecilor în dezvoltarea competențelor digitale, mass-mediei și culturii informației. Nu este scăpat din vedere nici rolul bibliotecarilor de gardieni ai patrimoniului documentar al Europei.

Pentru a rămâne în vizorul decidenților și a-și demonstra importanța în fața utilizatorilor, bibliotecile vor adopta și în viitor un șir tot mai larg de servicii nontradiționale, vor oferi spații pentru întâlniri, spații pentru discuții, pentru socializare etc. Dar cel

mai important din toate – vor trebui să rămână spații pentru lectură. O comunitate întotdeauna va avea nevoie de un spațiu pentru lectură. Fără carte și lectură, bibliotecă va fi o entitate, dar nu bibliotecă.

O concluzie care se impune din cele re-

latate ar fi că lectura publică trebuie să fie una dintre preocupările importante ale statului. Rezolvarea vine prin grija față de biblioteci, librării, edituri și alte entități, care au tangențe cu lectura și cartea, indiferent de format.

Referințe bibliografice:

OSOIANU, Vera. Biblioteca publică între percepția tradițională și utilizatorul modern. Chișinău: BNRM, 2015. 232 p. ISBN 978-9975-4498-8-0.

OSOIANU, Vera. Biblioteca în căutarea identității. Chișinău, 2013. 356 p. ISBN 978-9975-62-340-7.

OSOIANU, Vera, Popa, Valentina. Centrul de Statistică BNRM ca oglindă a domeniului biblioteconomic. In: Biblioteca Națională a Republicii Moldova – Meridianul 0 al Sistemului Național de Biblioteci (1991-2016). Monografie (consacrată aniversării a 185 de ani de la fondarea BNRM). Chișinău: BNRM, 2017, pp.116-121. ISBN 978-9975-110-86-0.

PINTILEI, Elena, Osoianu, Vera. Datele statistice ca dovadă a impactului bibliotecii asupra comunității. In: Magazin bibliologic, 2018, nr. 1/2, pp. 22-27. ISSN 1857-1476.